

ศึกษาวิเคราะห์ชั้นธรรมที่ปรากฏในจันทชาดก

AN ANALYTICAL STUDY OF TOLERATION COMPONENTS APPEARED IN CHANTAJATAKA

จำลองเอกสมศักดิ์ แยมจันทัก¹, ทวี เลี้ยวประโคน², และสำราญ โคตรสมบัติ³

(Received : January 12, 2019 ; Revised : February 20, 2019 ; Accepted : March 23, 2019)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาชั้นธรรมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาชั้นธรรมที่ปรากฏในจันทชาดก 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าชั้นธรรมที่ปรากฏในจันทชาดก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลคือข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและนักวิชาการสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสารานุกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ ประกอบด้วย รวมทั้งอรรถกถาและฎีกาต่างๆ อันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า

1. ชั้นธรรม ตามความหมายของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง ความอดทน คือความอดกลั้นอันเป็นตบะอย่างยิ่ง ตบะหรือเครื่องมือในการเผาผลาญกิเลสที่ถูกต้องได้แก่ ชั้นดี คือความอดทน ความทนทานต่อสิ่งที่เข้ามากระทบกระทั่งกาย
2. ชั้นธรรมที่ปรากฏในจันทกumarชาดก เป็นเรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญขันติบารมีอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ขันติบารมี หมายถึง ความอดทนที่จะชำระกิเลสในตัว เป็นคุณธรรมที่รักษาใจให้เป็นปกติ ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนไม่หวั่นไหวต่อคำสรรเสริญและนินทา เหมือนดังแผ่นดิน ที่ผู้คนทิ้งสิ่งของทิ้งสากและสกปรกลงมา แต่แผ่นดินก็ไม่เคยขัดเคือง ในพระชาตินี้ พระโพธิสัตว์ทรงบังเกิดเป็น “**พระจันทกุมาร**” ทรงบำเพ็ญขันติบารมีด้วยความอดทนอย่างไม่มีขีดจำกัดยอมสละตนเองเพื่อช่วยผู้อื่นให้พ้นภัย การสร้างขันติบารมีของพระองค์จึงเข้าทำนองว่า “**ยอมตาย ไม่ยอมแพ้**” คือ ไม่ยอมแพ้ต่อความชั่วร้ายนั่นเอง
3. อานิสงส์ของขันติในอภัยทานคือตายไปแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลกในอิสัสตสูตรมีว่า “ธรรมคือขันติ และโสรจจะตั้งอยู่ในบุคคลใดบุคคลหนึ่งบุชชาบุคคลนั้นผู้มีปัญญามีความประพฤติเยี่ยงพระอรียะแม้มีชาติตระกูลต่ำฉนั้นเหมือนกัน” จากอิสัสตสูตรสรุปได้ว่า ขันติในอภัยทานมีอานิสงส์ว่าเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนทั่วไปมีชื่อเสียงขจรไกลในอังกุสิมาลสูตรสรุปได้ว่าขันติในอภัยทานมีอานิสงส์ว่าเป็นการยุติผลกรรมหรือตัดเวรตัดกรรมข้ามภพข้ามชาติในคาถาธรรมบทมีว่า “ของไม่สะอาดมีน้ำลายเป็นต้นเหล่านั้นอันบุคคลล้างด้วยน้ำที่ใสยอมหายหมดได้ที่นั้นยอมเป็นที่หมดจดไม่มีกลิ่นเหม็นฉนั้นใดๆ เวรทั้งหลายย่อมระงับคือยอมสงบได้แก่ยอมถึงความไม่มีความไม่ด้วยความไม่เวรคือด้วยน้ำคือด้วยขันติและเมตตา”

คำสำคัญ : ศึกษาเชิงวิเคราะห์, ชั้นธรรม, จันทชาดก

¹นักศึกษานิพนธ์โทหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

³อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this thesis paper were as follows : 1) to study Khanti in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study Khanti in Canda Jataka, and 3) to analyze the value of Khanti in Canda Jataka. The data of this documentary research were collected from the Tipitaka of Mahachulalongkornrajavidyalaya B.E. 2539, Commentaries, Sub-commentaries, and concerned documents and articles.

The results of research were found as follows:

1. Khanti means patience or tolerance and it is called austerity in Buddhism. Khanti is the instrument in burning or destroying defilement.
2. Khanti in Canda Jataka was a story of life of the Buddha in the past. The Buddha cultivated Khanti perfection with his life as a bet. Khanti can keep the mind calm and normal, not checking with praise and blame, as the earth can bear the dirty and cleanness on it. Prince Canda cultivated Khanti perfection with his intention that he was ready to die but not to surrender referring to he was ready to die for goodness, not surrender to badness.
3. The advantage of Khanti is to be born in Brahma world after death. Issattha Sutta indicated that those who accomplished with Khanti and Soracca should have wisdom and should be treated as the noble ones, even they were from low caste families. Angulimala Sutta concluded that those who accomplished with Khanti could be respected by people, their fame could spread out far away and Khanti could end Kamma and its results. A verse in Dhammapada said that a dirty thing can be washed away with clean water, so Kamma and its results can be eradicated by Khanti and Metta.

Keywords : Analytical study, Khanti, Canda Jataka

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันประชาชนโดยทั่วไปขาดความอดทนอดกลั้น ในการดำรงชีวิต ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย จนไม่สามารถ แก้ไขได้ในบางกรณี และทั้งยังส่งผลในภาพลบ ต่อประเทศชาติ การศึกษาเรื่องความอดทน หรือขันติธรรม ในพระพุทธศาสนาอาจเป็นทางหนึ่งที่น่าสนใจได้ หากได้ศึกษาอย่างจริงจัง

“ขันติธรรม” ตามความหมายของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง ความอดทน คือความอดกลั้นอันเป็นตบะอย่างยิ่ง ตบะหรือเครื่องมือในการเผาผลาญกิเลสที่ถูกต้องได้แก่ ขันติ คือความอดทน ความทนทานต่อสิ่งที่เข้ามากระทบกระทั่งกาย เช่น ความลำบากตรากตรำต่อความร้อนต่อความร้อน ความหนาวหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความเดือดร้อน อดทนต่อความกระทบกระทั่งทางใจ เช่น วาจาเสียดแทงของผู้อื่น คำกล่าวที่แดสงความลบหลู่ดูหมิ่นต่างๆ ซึ่งต้องใช้ความอดทนอย่างยิ่ง และมีใช้ความอดทน อดกลั้นชนิดที่ทนไปเฉยๆ แบบไร้สาระไม่มีเหตุผล ความอดทนตามโลกทัศน์ของพระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นความอดทนที่ประกอบด้วยสติปัญญา เป็นความอดทนที่มีความถูกต้องในทางที่ควรอดทน แล้วจะได้รับความสุขเพราะรู้ค่าและยินดีในความอดทน

จันทกุมารชาดกเป็นเรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงบำเพ็ญขันติบารมีอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ขันติบารมี หมายถึง ความอดทนที่จะชำระกิเลสในตัว เป็นคุณธรรมที่รักษาใจให้เป็นปกติ ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนไม่หวั่นไหวต่อคำสรรเสริญและนินทา เหมือนดังแผ่นดิน ที่ผู้คนทิ้งสิ่งของทั้งสะอาดและสกปรกลงมา แต่แผ่นดินก็ไม่เคยขัดเคือง ในพระชาตินี้ พระโพธิสัตว์ทรงบังเกิดเป็น “พระจันทกุมาร” ทรงบำเพ็ญขันติบารมีด้วย

ความอดทนอย่างไม่มีขีดจำกัดยอมสละตนเองเพื่อช่วยผู้อื่นให้พ้นภัย การสร้างขันติบารมีของพระองค์จึงเข้าทำนองว่า “ยอมตาย ไม่ยอมแพ้” คือ ไม่ยอมแพ้ต่อความชั่วร้ายเอง

ขันติธรรม อันประกอบด้วยความพากเพียร จะตอบสนองความต้องการด้านการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่บุคคลผู้ปฏิบัติในลักษณะที่เป็นอุดมมงคลหรือความเจริญสูงสุดสำหรับชีวิต เรียกว่า จริยศาสตร์การดำเนินชีวิตก็ได้ เพราะขันติธรรมมีบทบาทมากมายและโดดเด่นในหลายฐานะ เช่น ขันติ เป็นบารมีประการหนึ่งในบรรดาบารมี 10 ประการของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังทรงดำรงสถานะเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเสวยพระชาติเป็นจันทกุมาร ด้วยการบำเพ็ญขันติบารมี นอกจากนั้น ขันติยังเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างเป็นระบบที่สำคัญยิ่งสำหรับคฤหัสถ์ โดยเฉพาะปัจเจกบุคคลตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับสังคม

จะอย่างไรก็ตาม หากจะสืบค้นถึงต้นเค้าของความอดทนหรือความอดกลั้นว่ามีความสัมพันธ์กับมนุษยธรรมตั้งแต่เมื่อใด คำตอบก็คือ ความอดทน อดกลั้นเป็นคุณสมบัติประจำตัวดั้งเดิมของมวลมนุษย์อยู่แล้ว กล่าวได้ว่า ขันติ คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานประการหนึ่ง และมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายอีกประการหนึ่ง ดังนั้นความสำเร็จแห่งชีวิตในด้านต่างๆ เช่น ด้านการงาน เกียรติยศ ความมีชื่อเสียงก็ดี ล้วนเกิดจากประสิทธิภาพของความอดทน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาค้นคว้าหลักธรรมชาดกในพระพุทธศาสนา และเล็งเห็นประโยชน์ หากนำหลักธรรมนั้นมาใช้ในชีวิต และสนับสนุนให้รัฐบาล หรือผู้นำ ปรารถนาอย่างจริงจัง สำหรับหลักธรรมนั้นคือ “ขันติธรรม” ในจันทชาดก เพื่อประโยชน์แก่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาขันติธรรมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาขันติธรรมที่ปรากฏในจันทชาดก
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าขันติธรรมที่ปรากฏในจันทชาดก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและนักวิชาการสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสารานุกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ รวมทั้งอรรถกถา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) และอื่นๆ อันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

อนึ่ง จะเน้นศึกษาหลักขันติธรรมที่ปรากฏในจันทชาดก เพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่องที่จะศึกษา

ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. สืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งคัมภีร์อื่นๆ ทางพระพุทธศาสนา

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากขั้นการรวบรวมข้อมูล มาทำการแยกแยะ จัดประเภทตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาแต่ละบท

2. ศึกษาข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 มาทำการวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ ให้ความหมายตามความเหมาะสมของเนื้อหา และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามตามบทต่างๆ

3. นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 2 เขียนลงในแต่ละบทตามความสอดคล้อง และเหมาะสมแก่เนื้อหาที่ได้รับไว้ตามวัตถุประสงค์

ขั้นนำเสนอผลงานการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์หลักชั้นศีลธรรม ในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการศึกษาดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่บทที่ 1 ถึงบทที่ 5 ด้วยวิธีการบรรยายเชิงเหตุผลตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาสาระในบทต่างๆ ตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. ชั้นศีลธรรม

ตามที่ได้ผู้วิจัยได้ศึกษามาจะพบว่า “ชั้นศีลธรรม” ตามความหมายของพระพุทธศาสนานั้นหมายถึง ความอดทน คือความอดกลั้นอันเป็นตบะอย่างยิ่ง ตบะหรือเครื่องมือในการเผาผลาญกิเลสที่ถูกต้องได้แก่ ชั้นดี คือความอดทน ความทนทานต่อสิ่งที่เข้ามากระทบกระทั่งกาย เช่น ความลำบากตรากตรำต่อความร้อนต่อความร้อน ความหนาวหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความเดือดร้อน อดทนต่อความกระทบกระทั่งทางใจ เช่น วาจาเสียดแทงของผู้อื่น คำกล่าวที่แสดงความลบหลู่ดูหมิ่นต่างๆ ซึ่งต้องใช้ความอดทนอย่างยิ่ง และมีใช้ความอดทน อดกลั้นชนิดที่ทนไปเฉยๆ แบบไร้สาระไม่มีเหตุผล ความอดทนตามโลกทัศน์ของพระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นความอดทนที่ประกอบด้วยสติปัญญา เป็นความอดทนที่มีความถูกต้องในทางที่ควรอดทน แล้วจะได้รับความสุขเพราะรู้ค่าและยินดีในความอดทน

ในเรื่องของจันทกุมารชาดกเป็นเรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงบำเพ็ญขันติบารมีอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ขันติบารมี หมายถึง ความอดทนที่จะชำระกิเลสในตัว เป็นคุณธรรมที่รักษาใจให้เป็นปกติ ไม่หวั่นไหวต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนไม่หวั่นไหวต่อคำสรรเสริญและนินทาเหมือนดั่งแผ่นดิน ที่ผู้คนทิ้งสิ่งของทั้งสะอาดและสกปรกลงมา แต่แผ่นดินก็ไม่เคยขัดเคือง ในพระชาดกนี้ พระโพธิสัตว์ทรงบังเกิดเป็น “พระจันทกุมาร” ทรงบำเพ็ญขันติบารมีด้วยความอดทนอย่างไม่มีขีดจำกัดยอมสละตนเองเพื่อช่วยผู้อื่นให้พ้นภัย การสร้างขันติบารมีของพระองค์จึงเข้าทำนองว่า “ยอมตาย ไม่ยอมแพ้” คือ ไม่ยอมแพ้ต่อความชั่วร้ายเอง

สรุปได้ว่า ความอดทน หมายถึง ลักษณะของความเข้มแข็ง มั่นคง และความหนักแน่นของจิตใจ เมื่อมีสิ่งทั้งดีและไม่ดีมากระทบต่อร่างกายและจิตใจก็ยังคงสามารถรักษาสภาพความสงบของจิตใจ เอาไว้ได้ ทั้งนี้เพื่อนำตนเองให้ผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ แล้วนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของความสำเร็จในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบ ตลอดจนบรรลุความดีงามได้ด้วยความอดทน สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

(1) ความอดทนทางใจ ได้แก่ ความอดทนต่อการกระทบกระทั่งยั่วเย้าให้เจ็บใจและความอดทนต่อกิเลส คือ ความโกรธและความโลภ

(2) ความอดทนทางกาย ได้แก่ ความอดทนต่อความลำบากในการทำงานหรือการเรียน และความอดทนต่อความทุกข์เวทนาทางกาย ความ เจ็บปวด ความเหนื่อย ความหิว

ชั้นศีลธรรมในมงคลสูตร กล่าวไว้ว่า ขันติยอมมีได้เพราะอาศัยหิริ ความละอายบาป และโอตตปปะ ความสะดุ้งเกรงกลัวบาป พุดต่างๆ คือเห็นโทษของโทสะ ความโกรธ ความไม่พอใจ ซึ่งเป็นธรรมที่ตรงข้ามกับขันติ คือ อโทสะความไม่โกรธ ผู้ที่อดทนได้ไม่โกรธตอบจึงเป็นที่ยกย่องของบัณฑิตทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น แม้ผู้ที่เห็นโทษของการเกิดแล้วอดทนต่อความทุกข์ที่ได้รับก็จัดเป็นขันติ ดังชั้นความอดทนของพระเทมียโพธิสัตว์ ที่ไม่ยินดีในราชสมบัติเพราะเกรงว่าเมื่อเสวยราชสมบัติแทนพระราชบิดาแล้วจะต้องฆ่าคนอันเป็นเหตุให้ตนรกรังสูญพันห้าพันปี อยู่นานถึง 16 ปี นี่จัดเป็นยอดของขันติ

หรืออย่างทีลิกษุที่เจริญกัมมฐานรูปหนึ่ง เจริญกัมมฐานอยู่ในถ้ำใกล้เจดีย์บรรพต ที่นั่นน้ำค้างตกมาก อากาศหนาวเย็น จนท่านเป็นเหน็บชาไปทั้งกายท่านพิจารณาว่าความหนาวในที่นี้ยังน้อยกว่าความหนาวเย็นในโลกกัน ตนก ซึ่งหนาวเย็นจนร่างกายของสัตว์ละลายได้ ท่านพิจารณาอย่างนั้นแล้ว มีขันติ อดทนต่อความหนาวโดยไม่ หวั่นไหว แล้วก็ประสบความสำเร็จมรรคผล ขันติความอดทนจึงมีประโยชน์มาก เพราะสามารถทำลายบาปอกุศลได้ นี่เป็น ตัวอย่างของผู้ที่อดทนต่อความหนาว เพราะเห็นภัยในนรก

บางท่านเห็นภัยอันเกิดจากความร้อนในเวจิมหานรกจึงสู้อทนต่อความร้อนในเมืองมนุษย์ เร่งบำเพ็ญเพียร เจริญสมณธรรมจนได้บรรลุมรรคผล เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ขันติเป็นอุดมมงคล เพราะเป็นเหตุให้ ถึงนิพพานในที่สุด

2. อานิสงส์ของขันติ

ในปาฎลิกามัตถุ พระพุทธองค์ตรัสกับอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองปาฎลิกามถึงอานิสงส์ของศีลสมบัติของ บุคคลผู้มีศีล 5 ประการ มีดังนี้

1. ได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวง
2. กิตติศัพท์ อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป
3. เข้าไปที่ใดมันใจไม่เก้อเขิน
4. ไม่หลงลืมสติตาย
5. ตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

จากปาฎลิกามัตถุ สรุปได้ว่า อานิสงส์ของขันติในอภัยทานมี 5 ประการคือ

1. มีทรัพย์ และบริวารมากมาย
2. ชื่อเสียงเกียรติยศรำลือ
3. เข้าสมาคมด้วยความมั่นใจ
4. ไม่หลงลืมสติตาย
5. ตายแล้วได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ในทุติยอัฏฐกันตีสุต

พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์ของความอดทน 5 ประการดังนี้

1. เป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
2. เป็นผู้ที่ไม่ดุร้าย
3. เป็นผู้ไม่มีวิปปฏิสาร
4. เป็นผู้ไม่หลงลืมสติตาย
5. หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” จากทุติยอัฏฐกันตีสุต

สรุปได้ว่า อานิสงส์ของขันติในอภัยทาน มี 5 ประการ คือ

1. เป็นที่รักที่พอใจของคนจำนวนมาก
2. เป็นผู้ไม่ดุร้าย ปราศจากผองภัย และไม่มีการผูกอาฆาตจองเวร
3. เป็นผู้ไม่มีความเดือดร้อน เพราะไม่มีการประทุษร้าย
4. เมื่อถึงคราวเสียชีวิตก็ไม่หลงลืมสติ
5. หลังจากเสียชีวิตแล้ว ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ในสัลลิมังสกชาดก ว่าด้วยการพิจารณาอานิสงส์ของศีล (ขันติในอภัยทาน) พราหมณ์ได้กราบทูลพระราชาถึง การกระทำของตนเพราะต้องการจะทดลองศีลว่า “เราจักสมทานศีลที่บัณฑิตรับรองว่าเป็นสิ่งที่ปลอดภัยในโลก ซึ่ง เป็นเหตุให้ผู้มีศีลได้รับการขนานนามว่า เป็นผู้ประพฤติดุชปฏิบัติของพระอริยะ ผู้มีศีลเป็นที่รักของหมู่ญาติ และรุ่งเรือง ในหมู่มิตร หลังจากตายแล้วจะไปสู่สุคติ” จากสัลลิมังสกชาดก สรุปได้ว่า ขันติในอภัยทาน มีอานิสงส์ 2 ประการ คือ

1. เป็นที่รักของหมู่ญาติ และรุ่งเรืองในหมู่มิตร
2. ตายแล้วจะไปสู่สุคติ

ในมหาโควินทสูตร มีว่า “หากพระองค์จะทรงละสิ่งที่น่าปรารถนาอันเป็นที่ข้องอยู่ของปุถุชน ขอจงปรารถนาความเพียร ทรงประกอบด้วยการล้างขันติ เจริญให้มันอยู่ ทางนี้เป็นทางตรง ไม่มีทางอื่นดีกว่า นี่เป็นพระสัทธรรมที่สัตบุรุษรักษาไว้ เพื่อไปเกิดในพรหมโลก” จากมหาโควินทสูตร

สรุปได้ว่า อานิสงส์ของขันติในอภัยทาน คือ ตายไปแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลกในอิสัสตถสูตร มีว่า “ธรรม คือ ขันติและโสรัจจะตั้งอยู่ในบุคคลใดบุคคลหนึ่งผู้ปัญญามีปัญญา มีความประพฤติดีเยี่ยงพรอริยะ แม้มีชาติตระกูลต่ำ ฉะนั้นเหมือนกัน” จากอิสัสตถสูตร สรุปได้ว่า ขันติในอภัยทาน มีอานิสงส์ว่าเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนทั่วไป มีชื่อเสียงขจรไกลในอังคุลิมาลสูตร พระองค์ลิลิตาภรณ์ทำร้ายบาดเจ็บสาหัส พระพุทธองค์ตรัสว่า “เธอจงอดกลั้นไว้เกิดพรหมณ์ เธอจงอดกลั้นไว้เกิดพรหมณ์ เธอได้สละวิบากกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้เธอหมกหมมอยู่ในรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ในปัจจุบันนี้แล้ว” จากอังคุลิมาลสูตร สรุปได้ว่า ขันติในอภัยทานมีอานิสงส์ว่า เป็นการยุติผลกรรม หรือ ตัดเวรตัดกรรมข้ามภพข้ามชาติในคาลาธรรมบท มีว่า “ของไม่สะอาด มีน้ำลายเป็นต้นเหล่านั้นอันบุคคลล้างด้วยน้ำที่ใสย่อมหายหมดได้ ที่นั่นย่อมเป็นที่หมดจด ไม่มีกลิ่นเหม็นฉุนใดๆ เวรทั้งหลายย่อมระงับ คือย่อมสงบ ได้แก่ ย่อมถึงความไม่มีความไม่มีความไม่มีเวร คือด้วยน้ำ คือด้วยขันติและเมตตา” จากคาลาธรรมบท กล่าวว่า อานิสงส์ของขันติในอภัยทาน คือ การระงับเวร ตัดเวรกรรม ความไม่มีความไม่มีเวร ในอรรถกถาจุลลโฑษิตก มีว่า บทว่า “ตสฺส เป็นต้น ความว่า ยศที่บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยาสันดานนั้นได้แล้ว ย่อมเต็มเปี่ยมเหมือนพระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น” จากอรรถกถาจุลลโฑษิตก สรุปได้ว่า อานิสงส์ของขันติในอภัยทาน คือ ความมีชื่อเสียงเกียรติยศเป็นที่รำลึก คุณงามความดีเป็นที่ปรากฏแก่คนทั่วไป

สรุปอานิสงส์ของขันติมีดังนี้

1. ได้โภคทรัพย์ คือ ทรัพย์สมบัติและบริวารมากมาย
2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป
3. เป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก เป็นที่รักในหมู่ญาติ รุ่งเรืองในหมู่มิตร
4. เป็นผู้ไม่ดูร้าย ปราศจากผองภัย และไม่มีการผูกอาฆาตจองเวร
5. เป็นผู้ไม่มีความเดือดร้อน เพราะไม่มีการประทุษร้าย
6. เข้าไปในสมาคม หรือที่ใดก็มั่นใจไม่เก้อเขิน
7. เมื่อถึงคราวเสียชีวิต ก็ไม่หลงลืมสติ
8. หลังจากเสียชีวิตแล้ว ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์
9. ตัดเวรตัดกรรม ความไม่มีความไม่มีเวร ยุติผลกรรมข้ามภพข้ามชาติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการที่ได้ศึกษาขันติธรรมในจินตนาตมาโดยละเอียด ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเรื่องราวประวัติในพระสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาสั่งสอนสาวก เป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากว่ามีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพราะหลักใหญ่อยู่ที่ลักษณะของความเข้มแข็ง มั่นคงและความหนักแน่นของจิตใจ เมื่อมีสิ่งทั้งดีและไม่ดีมากระทบต่อร่างกาย และจิตใจก็ยังคงสามารถรักษาสภาพความสงบของจิตใจ เอาไว้ได้ ทั้งนี้เพื่อนำตนเองให้ผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ แล้วนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของความสำเร็จในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบตลอดจนบรรลุความดีงามได้ด้วยความอดทนสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. ความอดทนทางใจ ได้แก่ ความอดทนต่อการกระทบกระทั่งยั่วเย้าให้ เจ็บใจและความอดทนต่อกิเลส คือ ความโกรธและความโลภ

2. ความอดทนทางกาย

ดังนั้นแล้วควรให้การส่งเสริมด้านนโยบาย ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดการอบรมให้เป็นรูปธรรม เน้นการมีส่วนร่วมและเข้าใจหลักการของชั้นดีธรรมตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาท

2. ส่งเสริมให้ผู้มีความรู้ความเข้าใจ ด้านชั้นดีธรรม ความอดทน ได้มีโอกาสแสดงออกด้านคุณธรรมจริยธรรมมากยิ่งขึ้น

3. เปิดโอกาสตามช่องทางต่างๆ เพื่อให้ได้ศึกษาเรียนรู้มากขึ้นในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักชั้นดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาหลักชั้นดีธรรมที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับชาดกตามหลักธรรมพุทธปรัชญาเถรวาท

2. วิเคราะห์ผลอันเกิดจากการนำหลักชั้นดีในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้จริง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.